

Učiteljski TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na celi poli. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List 9.

V Ljubljani, 1. maja 1880.

Tečaj XX.

„Corrigenda“ v pedagogični zgodovini Böhm-ovi.

(Dalje.)

Pridemo do Lutra samega. Kaj je soditi o tem glasovitem možu?

Ptič se po petju spozna; človeka pa naj laže sodimo po govorjenji in po spisih njegovih, ker mu v serce ne moremo gledati. In ravno Martin Luter je bil mož, ki je silno veliko govoril in veliko spisal. Človek bi mislil, da bo potem sodba o njem lahka; pa temu ni tako in sicer zato ne, ker je mož pri svojem množnem govorjenji in pisarjenji, ne le razno, ampak večkrat tudi narazno govoril in terdil, t. j. ni si bil dosleden. Zato je pri njem tako lahko mogoča dvojna nasprotna sodba. Njegovi častitelji si izvolijo iz njegovih govorov in spisov le to, kar se njim prikladno zdi, in zapojejo mu vekovito slavo ter ga povzdigujejo kakor osmi čudež sveta; njegovi nasprotniki pa tudi v njegovi lastni orožnici nahajajo dovelj orožja zoper njega.

Nekteri so že izrekli, da se Luter ne da prav presoditi, t. j. da je njegov značaj nekakšna vganjka. Vendar če prevdarimo njegovo osorno izrejo in druge različne okoliščine njegovega življenja ter vse njegove govore in spise ne le nekterih odlomkov: nam ne bo Luter nič več vganjka, marveč to nam bo nerazvozljiva zastavica, kako je bilo mogoče, da je tak mož jih mogel toliko za seboj potegniti, da ima še zdaj toliko — kakor je videti — resnobnih čestilcev, in pa da se po Böhmovi izjavi in po družih nas blizo zadevajočih izkušnjah — zljubi še katoličanom se zanimati in ogrevati za njega in njegovo reč! Saj se morajo Lutra že protestantje sami sramovati, če ga le hočejo spoznati, če le hočejo naravnost misliti in po pravici soditi.

Da se razvidi, kako prisiljena, nezaslužena in neresnična je slava, katero Böhm Lutru poje in za učiteljske pripravnike in pripravnice na široko okrog intonira, hočemo v nekterih potezah tu pokazati Lutrov pravi značaj.

Martin Luter je vžival v mladosti kaj malo veselja, malo tiste prijetne brezskrbnosti, zaradi katere sploh blagrujemo mladostna leta; veliko je preterpel vsled revščine, pa še več vsled presilne ostrosti doma in v šoli. Sam pripoveduje, kako ga je mati za ničast oreh do kervavega pretepla, in da ga je drugikrat oče tako zelo kaznoval, da ga jame sovražiti in že hoče staršem ubežati. V šoli se je primerilo, da je bil eno samo dopoldne petnajstkrat tepen in vendar se ni nič naučil — „eitel nichts gelernt bei all' dem Stäupen und Zittern, der Angst und dem Jammer“.

Vsled take odgoje se je lotila njegovega močnega duha neka čudna sterpnjenost in obupljiva bojazljivost; mesto vesele detinske pokorščine, neka tužna, tihoma se grozeča upornost, ktera se je dala strahovati, ne pa pregnati. Tudi pomanjkanje ni dobro vpljvalo, ker še v latinskih šolah si je moral s petjem po ulicah kruh služiti. Pozneje je prišel sicer telesno v boljše okoliščine, a za njegovo dušo pa ni bilo dobro, da je zašel med takrat že močno slaboglasne ker slaboverne „humaniste“ ter pričel ž njimi jako veselo življenje.

Pa naenkrat se mu vest zbudi in lahkomi seljno veselje se urno spremeni v nekakšno tužno zamišljenost. L. 1505 ga je nezrečeno pretresla nagla smert prijatelja, ki je bil v dvoboju zaklan; in ravno tisto leto ga je pred Erfurtom vjela tako viharna nevihta, da je v smertni nevarnosti sklenil v samostan iti: „Als ich“, je pisal pozneje, „mit Schrecken und Angst des Todes eilende umgeben, gelobte ich ein gezwungen und gedrun gen Gelübde“.

Oče mu je zelo branil, ker ga je lahko poznal, da ni za samostan, pač pa po svojih obilnih zmožnostih za posvetno čast in učenost. Pa nič ni pomagalo. Še enkrat, piše Janssen, zbere svoje prijatelje na večerjo k igri in petju ter jim napove, da se je svetu odpovedal in da pojde k avguštincem za meniha. Vse prijateljsko odsvetovanje je zastoj; jokaje ga spremijo do samostanskih vrat.

Znamenito je še to, da seboj v samostan ni prinesel drugih knjig, nego dva ajdovska pesnika Vergilija in Plavta, in (ker sam o sebi pravi), da še ni do 20. leta biblije bral, čeravno bi jo bil lahko v Erfurtu, kjer je študiral. Da ni bil za samostan, pričajo njegove besede: „Ich gieng in's Kloster und verliess die Welt, indem ich an mir verzweifelte“.

Po taki dvomljivi odgoji je tedaj Lutra zadela še tista nesreča, ki med nesrečami ni naj manjša, da je — zgrešil svoj stan. Napačni stan si izvoliti je sicer za vsacega človeka sitna reč; vendar modri človek

si vé še pomagati po izreku sv. Avguština: „Si non es vocatus, fac, ut voceris!“

Toda ravno tega — prave modrosti je Lutru bolj ko vsega drugega manjkalo. Nekteri celo terdijo, da Luter ni bil zdravega uma, da je bil na duhu močno bolan, nekakšno blazen! P. Bruno Schön v svoji zanimivi knjižici „dr. Martin Luter auf dem Standpunkte der Psychiatrie beurtheilt, Wien 1874“ iz njegovih spisov — po préd navedenem pregovoru, da se ptič po petji spozna — dokazuje, da je imel njegov velik um več velikih bolezni: halucinacije, iluzije, blodnoveličje (Grössenwahn), sploh čutniško prenapetost in zmedenost; ter od tod tolik napuh, sebičnost, vertoglavost gledé sv. pisma, brezumno zmerjanje nasprotnikov itd. Ta spis ima tem več veljave, ker je imel pisatelj 19 let priložnost natanjko opazovati raznoverstne norce v veliki deželni blaznici na Dunaji. (Dalje sledi.)

Jernej Kopitar.

i) Deveta borba njegova je bila naboženska in posebej katoliška. — „A Jove principium“ je čislal vže pogan. — „Z Bogom začni vsako delo, da bo dober tek imelo (Incipe cum Deo, qui facientes adjuvat v. ABC-Streit Nr. 27. 2); z Bogom nadaluj, srečno boš živel (Jam ad ipsius linguae sacrae grammaticam et lexicon accedamus σὺν Θεῷ v. Glag. Cloz. 44); z Bogom tudi končaj, in prišel boš v sveti raj (Reliqua et futura Deus ipse providebit, penes quem est omnium cura, et coronatio merentis, posteaquam legitime certaverit . . In omnem casum triumphabit quisquis legitime certaverit v. Hesych. 62)“ — pravi kranjski katoličan, piše pravi kerščanski Slovenec.

Iz kmečkega rodu, v deželi dobro katoliški, živel je Kopitar vedno po kerščanski, tudi v Zoisovi hiši — prav po slovanski — v prijaznem občevanji z duhovniki, in kakor sam spoznava (Kl. Schrift. 7), mu duhovenski stan se ni zdel neprijeten, marveč so ga mikale bogoslovne vede; veselilo bi ga bilo vzlasti jezikoznanstvo in zgodovinstvo cerkveno. — In — kaj pač bi bilo vse slovstvo naše slovansko, in posebej naše slovénsko brez sv. pisma, brez knjig cerkvenih, brez pisateljev duhovskih?! — Torej je Kopitar nad vse preslavljal sv. Cirila in Metoda, začetnika našega slovstva staroslovenskega; torej je po vrednosti hvalil naše prve pisatelje novoslovenske, resnično opisovaje njih in njihovih knjig nemilo osodo: „Truber, Dalmatin und Bohoritsch gehörten zu einer Religionspartey, die in diesen Landen dem kraftvollen Willen Ferdinands II. unterlag. Zelotismus hatte sie zu Krainischen Schriftstellern gemacht, ein Unhold, vor welchem die liberalen Musen fliehen. Die erste Folge davon war, dass diese ihre